

ВОЄННИЙ СТАН ТА ДІЯ КПК УКРАЇНИ У ЧАСІ ТА ПРОСТОРІ

Крикунов О. В.

Проаналізовано правовий вплив режимів тимчасової окупації та воєнного стану на застосування вітчизняних кримінальних процесуальних норм у часі та просторі.

Ключові слова: *тимчасова окупація, воєнний стан, кримінальне процесуальне законодавство, дія закону у часі та просторі.*

Для розуміння дії режиму воєнного стану у просторі слід також зважати на те, що у лютому 2014 р. окремі частини території України було окуповано РФ. У Законі “Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України”. [1] було запроваджено особливий правовий режим на окремих адміністративно-територіальних утвореннях в межах державного кордону України. Зокрема, у п.7 ст.1-1 вказаного Закону визначено, що “тимчасово окупована РФ територія України - це частини території України, в межах яких збройні формування РФ та окупаційна адміністрація РФ встановили та здійснюють фактичний контроль або в межах яких збройні формування РФ встановили та здійснюють загальний контроль з метою встановлення окупаційної адміністрації РФ”. Законодавець закріпив норму про те, що тимчасово окупована РФ територія України є невід’ємною частиною території України, на яку поширюється дія Конституції та законів України, а також міжнародних договорів, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України. Датою початку тимчасової окупації РФ окремих територій України є 19 лютого 2014 р. Автономна Республіка Крим та місто Севастополь є тимчасово окупованими РФ з 20 лютого 2014 р. (ч. 2 ст. 1 Закону “Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України”). Окремі території України, що входять до складу Донецької та Луганської областей, є окупованими РФ починаючи з 7 квітня 2014 р. Фактична окупація передбачає, що кримінальне провадження щодо кримінальних правопорушень, які були вчинені на тимчасово окупованій території України, здійснюється правоохоронними та судовими органами Української держави на підконтрольній їй території з врахуванням спеціальних норм ст. 12, 12-1 Закону “Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України”.

Воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень (ст. 1 Закону “Про правовий режим воєнного стану”) [2]. Пропозиції щодо введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях на розгляд Президентів України подає Рада національної безпеки і оборони України. У разі прийняття рішення щодо необхідності введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях Президент України видає указ про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях і негайно звертається до Верховної Ради України щодо його затвердження та подає одночасно відповідний проект закону. Указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України, підлягає негайному оголошенню через медіа або оприлюдненню в інший спосіб.

Вперше рішення щодо запровадження воєнного стану у 10 областях України з 26 листопада 2018 р. на 30 днів було прийнято у зв’язку з актом збройної агресії РФ у районі Керченської протоки проти кораблів Військово-Морських Сил Збройних Сил України, наявною загрозою широкомасштабного вторгнення в Україну збройних сил РФ. На даний час воєнний стан запроваджено по всій території України, починаючи із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 р. Указом Президента від 24.02.2022 р. № 64/2022, того ж дня затвердженого Верховною Радою і офіційно оприлюдненого [3]. Воєнний стан неодноразово продовжували і він діятиме до 5 год. 30 хв. 09 листопада 2024 р. відповідно до Закону про затвердження Указу Президента України “Про продовження строку дії воєнного стану в Україні” від 07.08.2024 р. № 3891-XI [4].

Чинний КПК України передбачає принцип прямої дії у часі. Зокрема, процесуальна дія проводиться, а процесуальне рішення приймається згідно з положеннями КПК, чинними на момент початку виконання такої дії або прийняття такого рішення. Допустимість доказів визначається положеннями КПК, які були чинними на момент їх отримання (ст. 5 КПК) [5]. У зв'язку із запровадженням воєнного стану у чинний КПК неодноразово були внесені необхідні зміни та доповнення. Спеціальний розділ IX-1 “Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану” на даний час діє у редакції Закону № 2201-IX від 14.04.2022 р., що набув чинності 01.05.2022 р. [6]. Варто додати, що у ст. 615 КПК, окрім загальної умови запровадження воєнного стану, додатково передбачено спеціальні умови чинності щодо окремих її елементів – наприклад, відсутня технічна або об'єктивна можливість виконання слідчим, дізнавачем чи слідчим суддею, судом повноважень, або наявні обставин, що унеможливають участь певного учасника кримінального провадження.

Також окремо слід виділити Закон від 23.08.2023 р. № 3341-IX щодо особливостей обчислення строків досудового розслідування в умовах воєнного стану, що набув чинності 24.08.2023 р. [7], який суттєво доповнив регулювання засади розумності строків та інститут зупинення кримінального провадження.

Розглянемо вплив воєнного стану на територіальну чинність КПК. Кримінальне провадження на території України здійснюється з підстав та в порядку, передбачених КПК, незалежно від місця вчинення кримінального правопорушення (ст. 4 КПК). У теорії кримінального права та процесу визначено, що територія України — суша, води, надра і повітряний простір, що знаходяться в межах державного кордону України. Географічні координати цих точок затверджуються в порядку, який встановлюється Кабінетом Міністрів України або міжнародними договорами України, а якщо договорів немає — відповідно до загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права. Виділяють також екстериторіальні об'єкти, тобто такі, що не є територією України, але на які за певних умов, передбачених нормами міжнародного права та законодавством України, поширюється законодавство та юрисдикція нашої держави.

Відповідно до Закону “Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України” Автономна Республіка Крим та місто Севастополь, окремі території України, що входять до складу Донецької та Луганської областей, є тимчасово окупованими РФ. Відповідно, ті частини континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, які зазнали незаконного відчуження, підпадають під дію режиму тимчасової окупації. Межі та перелік районів, міст, селищ і сіл, частин їх територій, тимчасово окупованих у Донецькій та Луганській областях визначено Президентом України у Указі № 32/2019 від 07.02.2019 р. [8].

Воєнний стан запроваджено на усій території України відповідно до Указу Президента від 24.02.2022 р. № 64/2022 [3]. Варто додати, що Верховною Радою 01.12.2022 р. було прийнято Закон, яким було зупинено дію Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22 січня 1993 р. у відносинах з РФ та Республікою Білорусь починаючи з 29.12.2023 р. Це означає, що Українська держава відмовляється від взаємодії із вказаними державами-агресорами у юридичній сфері, виключає застосування на території України законодавства вказаних держав.

Література

1. Закон України “Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України” від 15.04.2014 р. № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>.
2. Закон України “Про правовий режим воєнного стану” від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
3. Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>; Закон України Про затвердження Указу Президента України "Про введення воєнного стану в Україні" від 24.02.2022 № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>.
4. Указ Президента України від 23.07.2024 р. № 469/2024 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/469/2024#n2>; Закон України про затвердження Указу Президента України від 07.08.2024 р. № 3891-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3891-IX#Text>.
5. КПК України від 13. 04. 2012 р. № 4651-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

6. Закон України “Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану” № 2201-IX від 14.04.2022 р., URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text>.

7. Закон України “Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливостей обчислення строків досудового розслідування в умовах воєнного стану” від 23.08.2023 р. № 3341-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-20#Text>.

8. Указ Президента України № 32/2019 від 07.02.2019 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/322019-26050>.

9. Закон України “Про зупинення дії та вихід з Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах та Протоколу до Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22 січня 1993 року” URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2783-20#Text>

Krykunov O. Martial state and action of Criminal procedural code of Ukraine in time and territory. *Analyzed the legal impact of the regimes of temporary occupation and martial state for application of national criminal procedural norms in time and territory.*

Keywords: *temporary occupation, martial state, criminal procedural legislation, the action of the law in time and territory.*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ

Левчук В. К.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Г. М. Андрусяк

Війна в Україні зумовлює необхідність для учасників кримінального провадження застосовувати наявні засоби дистанційної комунікації з судом, а законодавцю вносити відповідні зміни до КПК України з метою поглиблення та розширення цифровізації кримінального провадження.

Ключові слова: *воєнний стан, цифровізація, електронний, документ, суд, процесуальний кодекс, кримінальне провадження.*

Повномасштабне вторгнення РФ до України у 2022 році, введення воєнного стану, ракетні обстріли та відключення енергопостачання внесли значні корективи в життя українців. Указані обставини призвели до переселення значної кількості людей в межах країни та закордон, більше того, за різними підрахунками близько 500 000 воїнів перебувають на лінії фронту, на кордоні, чи в інших місцях, де утруднений доступ до правосуддя. Всі вищезгадані категорії осіб, у якості різних учасників кримінального провадження, стикнулися з порушенням їхнього права на доступ до правосуддя.

О. П. Кучинська та О. В. Щиголь зазначили, що доступ до правосуддя – це не лише можливість особи ініціювати відкриття кримінального провадження. Обов'язковою умовою такого доступу є наявність реальних механізмів, здатних забезпечити дієвість та ефективність кримінального провадження, а саме – ухвалення законного і справедливого кінцевого процесуального рішення (обвинувального чи виправдувального вироку, ухвали суду або постанови слідчого чи прокурора про закриття кримінального провадження, ухвали слідчого судді про закриття кримінального провадження на підставі частини 9 статті 284 КПК України), яке в повну міру забезпечить досягнення всіх завдань кримінального провадження, передбачених статтею 2 КПК України [1].

Цифровізація є одним із ефективних сучасних способів покращити доступ до правосуддя. Заходи, вжиті законодавцем з метою цифровізації правосуддя, в тому числі прискорені пандемією COVID-19, підготували правову систему до дистанційної взаємодії з судами, проте внаслідок значних відмінностей кримінального процесу від інших процесів, такі зміни лише опосередковано вплинули на якість здійснення кримінального провадження. Наприклад, актуальним для Кримінального